

Schriftlicht

P. Schelling

Immanuël leeft!

**En houd dit voor ogen: ik ben met jullie, alle dagen,
tot aan de voltooiing van deze wereld.**

(Matteüs 28:20b)

Het was een ware happening, de afsluiting van het Calvinjaar in Dordrecht. De datum, 31 oktober, werd bij wijze van spreken van Luther geleend, maar de traditionele herdenking van de Hervorming werd helemaal met ‘Calvijn’ gevuld. Al liet ‘Luther’ zich nadrukkelijk niet onbetuigd: eerst met Bachs Cantate nr. 80 ‘Ein feste Burg ist unser Gott’ en aan het slot met ‘het Lutherlied’ in de gezwollen Tachtigers-versie van J.J.L. ten Kate. Maar de opening was wel echt ‘Calvijn’ geweest: de eerste twee verzen van Psalm 78 in de berijming van 1773, ‘op hele noten’ – verrassend klonk dat weer, juist bij deze psalm met de drie lange beginnoten, en nu dan door in dat tempo – en vooral: a capella, want het monumentale hoefdorgel is in restauratie...

En och, even afgezien van het tempo en de verouderde berijming, het blijft een geweldige en zelfs emotionele ervaring om in zo’n prachtige kerk, tot de laatste plaats bezet met ‘kinderen’ van Calvijn, ‘een kunstig lied van Asaf’ te zingen. Dat rijke onderdeel van ‘de calvinistische traditie’ behoort ook tot de erfenis die juist deze psalm ons oproept zorgvuldig te bewaren. En dat in een tijd waarin het prachtige lied van de kerk zomaar wordt prijsgegeven voor het makkelijke lied van de snelle geloofskick.

Zoals meer van die traditie onder druk staat. Aan de avond in de Dordtse Grote Kerk was voor een vijftigtal ‘fijnproevers’ een dag theologie voorafgegaan in de lutherse Trinitatiskapel. In vier blokken van twee voordrachten en debat werd de theologische erfenis van Calvijn door een achttal gereformeerde knappe koppen ‘gewikt en gewogen’ op zijn relevantie voor de eenentwintigste eeuw. Over onderwerpen als ‘Hoe openbaart God zich?’, ‘Wie is God?’, ‘Predestinatie en prediking’ en ‘Christus en de Geest’ blijkt Calvijn zeker niet het laatste woord te hebben gesproken, maar hij heeft aan het denken over de Here en zijn Woord en werk een richting gegeven die ook voor het antwoord op vragen van deze tijd belangrijke impulsen geeft.

Menselijke geschiedenis

En dat alles na vijf eeuwen... Dat wil zeggen: na een kwart van onze christelijke jaartelling. Onvoorstelbaar. ‘Het gaat snel voorbij en wij vliegen heen’, zei Mozes (Ps. 90) – wat is daarom een paar jaartjes leven tussen u en mij?

Ja, maar voor Hem, onze Here, is duizend jaar als een dag en een dag als duizend jaar. Door het eerste kan Hij zo’n Calvinherdenkingsperiode in één blik overzien, terwijl door het tweede iedere dag, ieder uur, iedere seconde voor Hem telt. Iedere dag, ieder uur van het leven van de man en van dat van zijn leerlingen daarna, tot ons leven vandaag.

Calvijn is in de loop van de tijd vele malen herdacht. Maar ik heb de indruk dat er ditmaal veel aandacht is geweest voor de man en zijn leven. Dat past in deze tijd. We hebben in de samenleving en ook in de kerk meer dan vroeger aandacht voor de mens achter de... en vult u maar in welke ambtsdrager, functionaris, autoriteit u wilt.

Die verhoogde aandacht diende in dit Calvinjaar ook een ander doel. In ons land is ‘calvinisme’ bijna een scheldwoord, en die negatieve lading wordt makkelijk opgehangen aan een beeld dat men van de man heeft. Waarop dat beeld ook gegrond mag zijn – veel zogenaamde deskundigen in de media hadden vaak een heel grote mond, maar gaven dan ook blijk nauwelijks te weten over wie ze het hadden, en elkaar vaak maar wat na te praten. Stuitend soms. En dan deed het de afgelopen periode goed om ook eens wat goeds over die man uit Genève te lezen of te horen, met concrete historische gegevens onderbouwd...

Of dat voor het ‘Calvinbeeld’ in de breedte van het denken van de mensen effect heeft, zal de tijd moeten leren. Maar om een gerenommeerd ‘herdenker’ te noemen: de Apeldoornse prof. Herman Selderhuis heeft zijn best gedaan! Hij was met zijn Instituut voor Reformatieonderzoek een energieke motor achter het Calvinjaar – met als kroongetuige de boeiende tentoonstelling in de Grote Kerk in Dordrecht. Hij sloeg in woord en beeld, ook in zijn toelichtingen op de tentoonstelling, een ontspannen toon aan over Calvin, nuchter, gekruid met milde humor, maar vooral liefdevol en betrokken, ook als er wel kritische noten gekraakt moesten worden. Neem een boek als *Calvin een mens* (Kok, Kampen, 3^e druk 2009). In de Inleiding schrijft hij dat hij hoopt te laten zien dat Calvin meer is dan ‘een boek met een puntbaard’ of ‘iemand die zijn leven lang aan een droge dogmatiek sleutelt en in z’n vrije tijd ketters in brand steekt’. En als we nu ‘in zijn huid kruipen’ – vooral door zijn brieven te lezen – ‘komt er misschien wel een ander mens uit’. Je hoort het hem zeggen in die ronde taal met z’n onmiskenbaar Saksische klinkers. Of zoals destijds bij de opening van de tentoonstelling, met de koningin erbij: ‘Van welke kerk zou Calvin lid willen zijn?’, en na een aantal mogelijkheden te hebben afgestreept: ‘Pas maar op: misschien zou hij wel zeggen: Ik kom maar bij u, want daar valt nog zoveel te reformeren!’

Kortom, hij slaagde erin die man Calvin tot leven te wekken. En dan realiseer je je dat de geschiedenis niet alleen de geschiedenis is van stromingen en bewegingen en machten en volken, maar ook van mensen en hun uren, dagen, maanden, jaren. En dat de Heer van de geschiedenis ook toen de uren, dagen, maanden, jaren van Calvin, en van Straatsburg en Genève regeerde. Net als nu, nu u het eindejaarsnummer van ons blad in handen hebt.

Nadrukkelijke belofte

U begrijpt waar ik naartoe wil. Zo’n boeiend brok geschiedenis van een half millennium overzien en je dan realiseren dat de Here van daaruit en daardoorheen ook zijn spoor trok naar jouw concrete leven vandaag, dat doet je Hem aanbidden die dezelfde blijft, gisteren, vandaag en tot in eeuwigheid: Jezus Christus, nadrukkelijk met zijn volle namen (Heb. 13:8). Dezelfde als die van het slot van Matteüs’ evangelie (28:16-20), met die krachtige Immanuël-uitspraak: ‘Houd dit voor ogen: Ik ben met jullie.’

Gemeten aan Christus’ woorden, die Matteüs verslaat in die laatste vijf verzen van zijn boek, zouden we denken dat het de laatste zijn vóór zijn hemelvaart. Maar blijkens vers 16 en 17 zijn ze nog een vervolg van Matteüs’ verslag van de opstandingsdag met de vrouwen, hun ontmoeting met de Heiland en de leugen van de Joodse raad (1-15); het gaat nu over de elf leerlingen die Hem ontmoeten in Galilea, en wel op de berg van de Bergrede. Wij weten dat Hij in Jeruzalem al eerder in hun midden is geweest (Luc. 24:36v, Joh. 20:19v), dus de paasdag zelf moet al wel even geleden zijn. Maar Matteüs zegt wel dat ‘enkel nog twijfelden’. Van Johannes (hfdst. 21) weten we ook dat er meer is gebeurd daar in het noorden, en Lucas is de enige die aan het slot van zijn evangelie (24:50v) en in het begin van zijn tweede boek, Handelingen (1:4v), over de hemelvaart spreekt. Dat wil zeggen dat de Here de drie (samenhangende!) zinnen die Matteüs uit zijn mond heeft opgetekend, op ieder

moment in de veertig dagen tussen Pasen en Hemelvaart gesproken kan hebben. Maar dat ze (samenvattende) afscheidswaarden zijn, is duidelijk.

Afscheidswaarden? Ze eindigen met een opvallend nadrukkelijke verzekering: 'Houd dit voor ogen: Ik ben met jullie ...' Huiselijk gezegd: geen misverstand, Ik blijf bij jullie. Hoezo afscheid? Ja, maar ze hebben Hem later wel voor hun ogen weg zien gaan (Luc. 24:51; Hand. 1:9v). Zeker bij de laatste verzen van Lucas' evangelie zouden we ons kunnen voorstellen dat de Heiland deze waarden van het slot van Matteüs gesproken heeft.

Maar een spanning is er wel. Hoe is Christus' afscheid met zijn belofte te rijmen? En pijnlijker nog: *als* Hij dan met ons is, waaraan is dat dan te merken in deze verwereldlijkte wereld?

En in de verscheurde kerkelijke wereld? Het gaat toch allemaal maar door, het geweld en het onrecht? En was Calvijn niet een hartstochtelijk ijveraar voor de eenheid van Gods volk?

Vorstelijk afscheid

Het boeiende is dat het woord van de Heiland over zijn presentie in deze wereld en in ons leven niet maar een losse wandtekst is, hoe troostrijk ook, maar het wortelt in de voorgaande zinnen.

Het staat eerst onder de kracht van het begin (vs. 18): 'Mij is alle macht gegeven in de hemel en op de aarde.' Dat is een gegeven dat Hij in heel zijn optreden heeft gedemonstreerd – macht en bevoegdheid over natuurkrachten, over demonen, over leven en dood zelfs, alles had de Vader Hem toevertrouwd (11:27) –, maar dat door zijn dood en opstanding heen alleen maar is bevestigd, en dat nu bij zijn afscheid en zijn naderende troonsbestijging weer helder moet worden neergezet. Heel de wereld is zijn gebied. Maar dat moet in een wereld die zucht onder satanische tirannie, wel worden waargemaakt. Daarvoor zal naast de bevoegdheid ook goddelijke macht nodig zijn.

Vandaar ook de speciale veelomvattende opdracht die de leerlingen krijgen: ze moeten *dus*(!) de wereld als zijn gebied voor Hem gaan veroveren (vs. 19v). Alle bevoegdheid komt Hem toe? Dan hoort ook de wereld aan zijn voeten. In verband met die bevoegdheid van de Vader en niet om de gunst van de satan in zijn brutale waan (4:8v). Er valt een koninkrijk te winnen, en de luister van een koning is een talrijk volk (Spr. 14:28). De verkondiging van het heil moet de grenzen over van wat tot op heden Gods volk was. Ook de gojim, de heidenen, mogen gaan delen in de zegen en de vrede van zijn koninkrijk. Volken moeten zijn leerlingen worden, met de doop worden gemerkt als het dienstvolk van de Drie-enige, en onderwezen in de wet en de stijl van zijn rijk. Zie Hem daar staan bij die elf en in een vorstelijk weids gebaar zijn hand uitstrekken naar ons in de lage landen bij de zee, over eeuwen geschiedenis heen en met knooppunten als Wittenberg en Genève. Om een kerk te stichten, die het werk van de apostelen heeft geleerd en een zegen is voor haar omgeving. Om te zorgen ook dat de wereld weer kerk wordt, woonhuis van God, zodat er in een nieuw Jeruzalem straks geen tempel, geen kerk meer nodig is (Op. 21:22).

Een mensenmogelijke taak is dat, de wereld van de volken aan de voeten van de Koning brengen. Ja, maar 'houd nu dit voor ogen: Ik ben met jullie' (vs. 20b). Wie in zijn naam het heil verkondigt, staat niet alleen. Integendeel, hij mag zich van de ondersteuning van zijn Zender overtuigd weten. Niet maar 'altijd', maar 'alle dagen': in heel dat bonte en gevarieerde leven van dagen en nachten. En er kan zich wat opdoen in een mensenleven! Maar dan is Hij erbij – alomtegenwoordig als Hij is.

Gelovige blik

Als we zo het laatste woord van de Heiland voor zijn afscheid lezen in de eenheid van deze verzen, dan wordt de spanning met de werkelijkheid van ons leven alleen maar groter. Want over bevoegdheid en macht gesproken: die van de heerser van deze wereld is een verschrikkelijke werkelijkheid in ons dagelijkse bestaan. Als wij uitkomen en opkomen voor de heerschappij van Christus, leidt dat in het beste geval tot een vriendelijke of meewarige lach, als het geen spot en boosheid losmaakt.

En de norm van het koninkrijk zou het leven moeten bepalen? Op wiens gezag denken wij eigenlijk deze boodschap voor de wereld te kunnen uitdragen? Heel de wereld Christus' gebied? Dan zal eerst een hoogmoedige mens van de troon gestoten moeten worden, en we weten van ons eigen hart hoe moeilijk dat is...

Vandaar dat de verzekering van Christus' nabijheid ook zo hard nodig is. Voor 'alle dagen', dat wil zeggen: voor een dienstleven in de hitte van de dag en de koude van de nacht. Maak je maar geen illusies, zei Hij ooit, ze hebben Mij vervolgd, dus zullen ze ook jullie vervolgen en jullie zullen het zwaar te verduren krijgen in de wereld (Joh. 15:20; 16:33). Dat is de werkelijkheid waarin apostelen, reformatoren en kerkmensen leven. In de spanning tussen belofte en werkelijkheid.

Maar doet die werkelijkheid de belofte dan teniet? Nee, want de belofte vraagt om gelovige aanvaarding. Dan overtuigt het geloof ons van de waarheid van wat we niet zien (Heb. 11:1). En het scherpt ook de blik, zodat we soms wel zien wat niet zichtbaar was.

De Schrift heeft prachtige voorbeelden van die werkelijkheid. Elisa mag zijn dienaar laten zien wat hij zelf al zag in Dotan: het leger engelen dat hun ter beschikking stond, was groter dan het leger dat hen bedreigde (2 Kon. 6:17). De beschermer van Daniëls vrienden in de oven vertoonde zich, krijgen we de indruk, alleen aan hun vijand Nebukadnessar (Dan. 3:24v). Stefanus mag ineens in een open hemel zien wie hem terzijde staat en opwacht (Hand. 7:55v). En Petrus mag aan de hand van een gezant van God de gevangenis uit, de straat op (Hand. 12:7v). Het was die werkelijkheid(!), die de christen Floris Bakels beschrijft en waarin hij staande bleef in kamp Natzweiler, niet door bijzondere dapperheid, maar door geloof (*Nacht und Nebel*, p. 153v). Ongelofelijk, maar waar! Geloofsogen zien het soms, of alleen de tegenstander, die terugdeinst.

Geduldige hoop

Het woord van de Here Jezus herinnert aan een ander moment in de geschiedenis van Gods heil. Ik denk aan de ontmoeting die prins Mozes had bij de Horeb, waar de Here hem verscheen in een brandende doornstruik en hem de opdracht gaf om naar Egypte terug te gaan en zijn volk te bevrijden (Ex. 3). Als Mozes zegt: 'Wie ben ik?' antwoordt de Here even simpel als krachtig: 'Ik zal bij je zijn' (vs. 11). Maar als Mozes doorvraagt wat hij moet zeggen wie hem gestuurd heeft, komt er een wat geheimzinniger antwoord: 'Ik ben die er zijn zal. Zeg maar dat "Ik zal er zijn" je heeft gestuurd' (vs. 14). Daarin zit de waarschuwing dat wij niet moeten menen de zaken wel te kunnen beheersen, en niet ongeduldig moeten worden als het allemaal wat anders uitpakt dan we hoopten en de Here niet direct lijkt in te grijpen. We moeten de dingen van God, zijn beleid, niet met mensenmaat meten, maar ook bereid zijn eerbiedige afstand te houden, zoals de Here van Mozes vroeg bij de brandende struik (vs. 4v). En dat te meer omdat Hij ons wél perspectief geeft. De Here Jezus zegt: 'Ik ben met jullie, alle dagen, tot aan de voltooiing van deze wereld.'

Dat ‘alle dagen’, zeiden we al, dat is de grote wirwar van het dagelijkse leven, de oneindige gevarieerdheid van de dagelijkse werkelijkheid. Die vaak vijandige werkelijkheid, die ons het zicht op de Here kan benemen. Maar in die wirwar verliest Hij het zicht op ons niet – integendeel. Hij is niet zomaar ‘altijd’ bij ons, maar ook voor Hem is iedere dag er één – duizend jaar één dag en één dag duizend jaar, zeiden we al. Zo zijn uren, dagen, maanden, jaren in zijn hand.

Maar Hij heeft in die alledaagse wirwar ook een lijn uitgezet. Te midden van de zorg in het dagelijkse detail verliest Hij het grote geheel niet uit het oog. Hij gaat de wereld voltooien. De weerbarstige werkelijkheid van haat en geweld en verzet beneemt ons vaak het zicht op Christus’ nabijheid in ons leven en in de wereld. Zo biedt diezelfde werkelijkheid ons vaak ook zicht op niet veel meer dan afbraak en achteruitgang. Zodat het ons van de moed berooft om de hand aan de ploeg te blijven slaan in het koninkrijk Gods. Een wereld winnen voor Christus? Wat voor wereld dan...? Wel, zegt Christus, diezelfde wereld die Ik aan het voltooien ben. Ik breng de afbraak, de afval en het onkruid tot rijping, net zo goed als de gehoorzaamheid aan mijn woorden en de liefde tot mijn dienst. En als jullie dat grote, dat geweldige en meeslepde soms helemaal niet zien, wanhoop niet, maar let op de kleine signalen dat het werk van de Here doorgaat. Dat voltooien van wereld en geschiedenis is maar niet beëindigen, afsluiten, maar echt gaaf afronden en tot z’n bestemming brengen. Dat geldt voor het grote geheel van Gods plan met de wereld, evenzeer als voor het kleine detail van zijn regie van mijn leven.

Immanuël leeft!

Het is de opgestane Heiland die afscheid gaat nemen van zijn leerlingen en dan zulke woorden in de mond neemt: Mij is de macht, jullie ontvangen de opdracht en Ik ben met jullie, aan Mij mag je je kracht ontlene. En dan is Immanuël aan het woord – met dezelfde Immanuël als met wie Matteüs zijn evangelie begon (1:23), sluit hij het af. Toen nog vóór de weg die Hem uiteindelijk op Golgota zou brengen, nu na de verrassing van de paasmorgen. De Immanuël van Psalm 46, de vaste burcht, die dankzij Luther zo’n beheersende plaats kreeg in de liedcultuur van de Reformatie en die het lied van de 31^e oktober werd. In de calvinistische traditie kreeg hij stem in een berijmde psalm op een prachtige sonore melodie. Ze gaven ons weer zicht op geloof, hoop en liefde, die mannen van weleer – mannen van God, mensen van God, niet boven de werkelijkheid uitgestegen, maar daar middenin met de schat van het evangelie.

Ze hadden niet het laatste woord en niet het eeuwige leven, al herdenken wij hen met grote dankbaarheid en geven we hun jubilea gepaste aandacht. Maar ze getuigden van Immanuël die leeft. En in die heerlijke ruimte passeren wij ook onze jaarwisselingen. Met een gelovige blik en geduldige hoop.